

УДК 94 (100) 05/21

Аліса Лукашенко

СЛУЖІННЯ БОГУ ТА ЗАХИСТ ЛЮДЕЙ ВІД ГРІХА В ДІЯЛЬНОСТІ ЯНА ГУСА ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ

У статті розкрито проблематику впливу віри в християнського Бога на формування світогляду та особливості діяльності Яна Гуса. Проаналізовано історичні документи на предмет впливу релігійного чинника на церковну діяльність Яна Гуса та активність його прихильників та послідовників. З'ясовано особливості реакції офіційної Церкви на постать Яна Гуса. Охарактеризовано релігійні мотиви, зокрема особливості віри в Бога на діяльність таборитів. Визначено особливості впливу есхатологічних очікувань на діяльність Яна Гуса та таборитів. У статті використано низку методів, серед яких: історико-хронологічний, ретроспективний, метод аналізу та синтезу.

Ключові слова: Церква, християнство, Бог, есхатологічні очікування, гусити.

Дослідження питання впливу релігійного фактору на діяльність середньовічних лідерів з огляду на актуальність даної проблематики не викликає заперечень. Так, доба середньовіччя просякнута релігійністю і тому фактично всі події та процеси відбувалися з огляду на релігійну свідомість. Ян Гус та його послідовники не були виключенням.

Проблематику діяльності Яна Гуса займалися низка дослідників, серед яких можна назвати імена як дослідників радянської історичної школи так і сучасної європейської, української та російської. Так, зокрема йде мова про такі видатні імена як: Ж. Занд, І. Мацек, А.В. Мезьєр, Ж. ле Гофф, А. Гуревич, Ж. Делюмо тощо.

Досліджуючи питання впливу образів Бога та Диявола на діяльність Яна Гуса та його послідовників ми вирішили в першу чергу зосередити свою увагу на вивченні джерельної бази, пов'язаної із життям Яна Гуса. Передусім хотілося б зазначити, що крізь всю його творчість наскрізною ідеєю проходить віра реформатора в виконання його священної місії, захист віри, яка стала жертвою диявольських спокус. Крім реформаторської діяльності знаходимо низку цитат пов'язаних із рекомендаціями щодо повсякденного життя його послідовників. Проаналізуємо деякі уривки із послань Яна Гуса на предмет впливу образів Бога і Диявола на його світогляд, мотиви діяльності та повсякденне життя. Зокрема в наступному уривку йдеться про попередження одного із своїх послідовників про спокуси Диявола: «Магістр Мартін, найдорожчий брат у Христі! В ім'я Господа закликаю тебе боятися Бога, виконувати Його заповіді, уникати жіночого товариства і бути обережним при вислуховуванні сповідей жінок, щоб через жіноче лицемірство не спокусився Сатаною» [1, с. 34]. З наступної цитати стає очевидним факт критики Яном Гусом повсякденного життя розпусного священництва, яке він вважав зрадою Бога: «Тобі відомо, що я засуджував корисливість і розпусне життя священників, за що по милості Божій і терплю переслідування. Але я не боюся знущань в ім'я Ісуса Христа. Сердечно прошу тебе не прагнути до багатства, але якщо будеш покликаний стати священником, то нехай надихає тебе слава Божа, порятунок душі і праця, а не розведення свиней і придбання маєтків» [1, с. 38]. З уривку також стає зрозумілим, що стрижневою ідеєю всіх послань магістра було спасіння душі від рук Диявола, а всі рекомендації і занепокоєння Церквою були наслідком турботи про людські душі. Так, далі знаходимо практичні рекомендації щодо повсякденного життя його послідовника, метою яких і було спасіння душі від зазіхань Сатани: «Боюся також, що, якщо ти не покращиш свого життя, відмовившись від вишуканого і красивого одягу, то будеш суворо покараний Господом Богом, також як і я, убогий, буду покараний за те, що, будучи захоплений дурними звичаями і похвалами людей, носив гарний одяг і був вражений духом гордості всупереч Богу» [1, с.45]. Отже, розкіш, гордість вважалися не богоугодними і ставили під сумнів спасіння душі. На думку магістра одним із найважливіших факторів і гарантів спасіння було звернення до Бога з надією на його милосердя і захист від диявольських спокус: «Не вагався волати до Його милосердя, щоб Він направляв моє життя та сприяв достойному проживанню суєтних років тлінного тіла, наповнених мирськими турботами та диявольською маною, щоб визначив він мене хоча б в судний день в Царство Небесне» [1, с. 49]. З наступного уривку із звернення до звичайних прихожан йдеться про істину і правду, за яку стояв до смерті магістр Ян Гус в ім'я Господа: «Щоб ви стояли без страху і вагань на тій правді, яку Господь Бог дав вам пізнати через своїх вірних проповідників і через мене, недостойного. Ворогів буде проти мене набагато більше, ніж було їх проти нашого милосердного Спасителя: і єпископів, і магістрів, і світських князів, і законників. Але сподіваюся на милосердного, мудрого і всемогутнього Спасителя, що Він по своїй обіцянці і завдяки вашим старанням молитвам

дарує мені Духом Святим мудрість і мужність, щоб я вистояв, і щоб вони не змогли спокусити мене на хибний шлях» [1, с. 64]. Зовсім не дивно, що у Яна Гуса було багато послідовників, адже їх об'єднувало прагнення спасіння душі та надія на Боже милосердя в постійних молитовних зверненнях, які підсилювали віру і дух один одного.

Ось як магістр пояснює переслідування і мотиви своєї діяльності: «Можливо, Господь Бог дає мені зазнати спокус, паплюження, ув'язнення, можливо навіть смерті, бо Він сам терпів і тим дав нам приклад – заради порятунку нашого. Він – Бог, а ми Його твориво, Він – Господь, а ми – Його слуги. Він – правитель світу, а ми – слабкі смертні, Він нічого не потребує, а у нас є потреба у всьому. Він страждав також і за нас грішних, так чому б і нам не постраждати? Наше страждання з любові до Нього і є наша перемога. А якщо моя смерть послужить на славу Божу і нашого успіху, то нехай Він пошле мені прийняти її без легкодухого страху. Якщо виявиться так, що Бог поверне мене до вас, то Він влаштує це для нашого спільного повчання в Його законі, і щоб ми зашкодили Антихристу і залишили після себе добрий приклад майбутнім поколінням наших братів» [1, с. 74]; Також зустрічаємо риторику спасіння душ: «Ці єпископи вмовляють мене всенародно зректися – ні! Не можу я зрадити своїй совісті і посоромити віру Христа. Якщо зречусь істини, то якими очима дивитимусь в небо? Ніколи! Спасіння душ народу для мене дорожче мого смертного тіла» [2].

В наступній цитаті Ян Гус пояснює переслідування і звинувачування його в ересі, як випробування яке бог послав для нього за його гріхи: «На другий день Міхель де Каузіс прибив на дверях костелу судове звинувачення проти мене, а вгорі написав великими літерами, що звинувачення ці пред'являються відлученому від церкви, завзятому в гріху і підозрюваному в ересі Яну Гусу. Але я, з Божою допомогою, не звертаю на це уваги, знаючи, що Бог за гріхи мої послав його злословити проти мене і для випробування мене в тому, чи можу і хочу я що-небудь витерпіти» [1, с. 103].

Коли Ян Гус перебував у в'язниці його карателі пояснювали його ув'язнення тим, що навіть сам Диявол був би вислуханий і ув'язнений по справедливості: «Знайте і Ви, що якби і сам Диявол прибув для обговорення своєї чвари, то і він був би вислуханий по справедливості» [1, с. 106].

У листі чеському народу Ян Гус турбується про своїх послідовників, щоб вони могли устояти проти спокус Диявола також пояснює своє ув'язнення і хвороби волею Божою і уповає надії на Його милосердя: «Хай буде з вами Господь, і хай допоможе Він вам вистояти проти злоби, проти Диявола, проти суєти мирської і спокус тіла. Повідомляю вас, що, нудячись у в'язниці, не соромлюся її; терплю, уповаючи на Господа Бога, який наділив мене милостиво також і тяжкою хворобою, а потім вилікував, а також допустив повстати проти мене жорстоким ворогам, яким я робив багато добра і яких сердечно любив. Прошу вас, моліться за мене Богу, на Нього Самого покладаю я свою надію, та ще на ваші молитви» [1, с. 109]. Також магістр пояснює, що всі випробування, які послані Богом для нього для його ж блага в чому він ні краплі не сумнівається: «Потрібна мені допомога велика, але я знаю, що Він не допустить ніякого іншого страждання або спокуси крім як для особистого мого або для вашого блага, щоб і ви, піддавшись спокусі, утвердилися в добрі й отримали за це велику нагороду» [1, с. 111].

Ян Гус був щиро переконаний в тому, що його вислухають на суді. Так як він обстоював тільки ідеї Святого Письма і вболівав за спасіння душ, то за допомогою своїх обвинувачувачів намагався дійти до ще більшої правди та істини, жодною мірою не нарікаючи на них: «Але прошу, заради Бога, щоб мені була дана можливість пояснити мою думку по пунктах, пред'явленим у звинуваченнях проти мене, використовуючи твори святих докторів. І якщо аргументи мої будуть непереконаливі, то я покірно підкорюся рішенням собору» [1, с. 89]; «Я не хочу дотримуватися ніякої ересі, а хочу смиренно підкоритися рішенням собору. Але не хочу образити Бога і свою совість, кажучи, що я дотримувався якихось помилок, яких ніколи не дотримувався. Я прошу лише, щоб мені була дана можливість пояснити мою думку в тих пунктах і положеннях, які мені поставлені в провину, а особливо про Папу, про главу і членів церкви» [1, с. 96].

На жаль, Яну Гусу так і не дали можливості бути вислуханим, тому на суді він опустився на коліна, склав руки, підняв очі до неба і щиро молився, доручаючи тяжбу свою Богу, найсправедливішому із суддів: «О, Господи Боже, цей собор засуджує Твої діяння і закон як блуд! Коли я був пригноблений моїми ворогами, я Богу, найсправедливішому із суддів, справу мою доручив; Тобі, який дав нам, убогим, приклад того, щоб ми при всяких тяготах до Тебе, найсправедливіший із суддів, зверталися, покірно благаючи про допомогу. І невпинно стверджую про те, що Господь Ісус Христос не піддається дарам або обману лжесвідків, віддаючи кожному по заслугах його» [1, с. 117].

Коли магістр розумів, що він приречений на смерть він обґрунтовував це волею Божою і готовий був нести цю ношу в Його ім'я: «Господь мій Ісус Христос велів мені, бідному, будучи невинним, вінець цей нести, йдучи на найжорстокішу смерть, а тому я, бідний і грішний, цю набагато легшу ношу ніж Його, хоча й блюзнірську, готовий покірно нести в ім'я Його істини» [1, с. 134].

Кінцем суду було звинувачення Яна Гуса у ересі і перед самим спаленням його лишили його сану і надягли корону із зображенням дияволів, які вважалися на той час покровителями єретиків: «А коли він став, молитися, то впала з його голови корона з трьома намальованими на ній дияволами, а він на неї подивився і посміхнувся. А деякі стояли поруч та сказали: «Надягніть корону йому знову на голову, щоб він був разом зі своїми панами дияволами, яким він тут служив» [1, с. 138]. З цього уривку очевидним є факт використання культу Диявола та демонів у боротьбі з опозиціонерами Церкви. Зображення демонів на короні було необхідним атрибутом у повсякденному житті інквізиції, адже пояснювало звичайному народу мотиви Церкви, а саме боротьбу її з Дияволом, культом якого була перенасичена історія Середньовіччя. Останні слова Яна Гуса перед спаленням свідчать про його служіння Богу у спасінні людських душ: «Бог мені свідок, що я ніколи не вчив тому і не проповідував того, що мені приписують і лицемірними свідками підтверджують; головним сенсом моїх проповідей та інших дій і творів було захистити людей від гріха. І за цю правду Євангелія, про яку я писав, вчив і проповідував зі слів і пояснень святих докторів, я сьогодні хочу з радістю померти» [1, с. 108].

Так, яскравим проявом впливу переконань Яна Гуса на середньовічне суспільство є суспільна активність таборитів, учасників однієї з двох течій гуситського руху. Таборити наскільки були переконані у занепаді Церкви і суспільства та відході їх від істинної віри і Бога, що очікували кінець світу і відмовлялися від власності, бо в царстві Бога вона не буде потрібною. Саме таборити вважали, що потрібно створити царство соціальної справедливості через війну з усіма, хто не згоден із таборитами. Учасники руху таборитів були переконані в потребі ліквідації приватної власності, феодальних привілеїв, практикували вбивство невірних: «Ті, хто прийшов на гору (Табор), провели там цілий день не у святкуваннях і веселоощах, а в справах, які сприяли спасінню душі... Усі називали себе братами і сестрами; багаті розділяли там свою трапезу з бідними... Ані для гульбищ, ані для ігор у м'яч не було там охочих не тільки серед дорослих, але й серед дітей. Не було там ані сварок, ані крадіжок, ані мелодій на кіфарі» [3, с. 107–110]. У чотирьох статтях пражан знаходимо таке: «Щоб забрані були в духовенства світські володіння багатствами і приватна власність на землю і щоб духовенство дотримувалось євангельських правил, які Христос велів своїм апостолам... Ми будемо всілякому злу протистояти і боротися проти нього...» [3, с. 96–101]. Із гуситського маніфесту: «Ми всі як один вирішили, що будемо безжалісні з кожним, котрий захотів би здійснити хрестовий похід проти нас» [4, с. 223]. В листі Яна Жижки общині міста Домажлиц читаємо: «Ми збираємося для того, щоб боротися із ворогами істини і переконливо прошу Вас вимагати від своїх священників, щоб вони в своїх проповідях закликали народ до боротьби з Антихристом» [5, с. 32]. Врешті, як же таборити мріяли про «друге пришествя» Христа: «У цей час на землі не буде ані королів, ані володарів і підданих, зникнуть усі податки, ніхто нікого не буде змушувати до чогось, адже всі стануть братами та сестрами. Ніхто не повинен мати окремої власності, а хто таку матиме, той винний у смертному гріху. Тепер сам Бог хоче бути королем над людьми, а всіх дворян і рицарів потрібно знищити, потрібно скасувати всі князівські, земські, міські і селянські права як вигадки людей, а не справа Бога» [5, с. 45].

Отже, діяльність Яна Гуса пов'язана з його щирою вірою у богоугодну справу. З огляду на місію Христа, Ян Гус вважав себе захисником істинної віри і провідником Божої волі. Саме тому всі джерела в яких фігурують його цитати, насичені посиланнями лідера на святе письмо та Божу волю і саме тому Ян Гус не відмовився від своїх переконань оскільки був переконаний в тому, що від нього залежить спасіння людських душ і збереження істинної віри. На тлі діяльності Яна Гуса суспільну активність продемонстрували таборити – радикальні прихильники його вчення. В своїй діяльності вони акцентували свою увагу на кінці світу, який має скоро відбутися, з огляду на безчинства та занепад віри в Бога. Проблематика, яку порушили Ян Гус та його послідовники була початковою фазою розвитку реформаційного руху, який відбувся в Європі в наступному столітті, що є перспективним з огляду вивчення реформації на предмет впливу віри в Бога і Диявола на перебіг історичних подій та повсякденне життя людей.

Список використаних джерел

1. Послания магистра Иоанна Гуса. – М., 1903. – 368 с.
2. Бильбасов В. А. Чех Ян Гус из Гусинца / В.А. Бильбасов. – СПб., 1869. – С. LXXVIII.
3. Лаврентій із Бржезової. Гуситська хроніка / Лаврентій із Бржезової. – М., 1962. – 180 с.
4. Мацек И. Табор в гуситском революционном движении / И. Мацек. – М., 1959. – Т. II. – 320 с.
5. Занд Ж. Ян Жижка / Ж. Занд. – СПб., 1902. – 240 с.

Аліса Лукашенко

СЛУЖЕНИЕ БОГУ И ЗАЩИТА ЛЮДЕЙ ОТ ГРЕХА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЯНА ГУСА И ЕГО ПОСЛЕДОВАТЕЛЕЙ

В статті раскрыто проблематику впливу віри в християнського Бога на формування мировоззрення і особенності діяльності Яна Гуса. Проаналізовані історичні документи на предмет впливу релігійного фактора на церковну діяльність Яна Гуса і

активность его сторонников и последователей. Выяснены особенности реакции официальной Церкви на фигуру Яна Гуса. Охарактеризованы религиозные мотивы, в частности особенности веры в Бога деятельность таборитов. Определены особенности влияния эсхатологических ожиданий на деятельность Яна Гуса и таборитов. В статье использованы ряд методов, среди которых: историко-хронологический, ретроспективный, метод анализа и синтеза.

Ключевые слова: Церковь, христианство, Бог, эсхатологические ожидания, гуситы.

Alisa Lukashenko

SERVICE OF GOD AND PROTECTING PEOPLE IN THE ACTIVITIES OF SINS JAN HUS AND HIS FOLLOWERS

In the article the issues of the impact of faith in the Christian God in shaping the worldview and features of Jan Hus. Analyzed historical documents in terms of the impact of the religious factor on Jan Hus church activity and the activity of his fans and followers. The features of the official Church reaction to the figure of Jan Hus. Characterized religious motives, including features on faith in God taborytiv activity. The influence of eschatological expectations for the activities of Jan Hus and taborytiv. The article used a number of methods, including: historical and chronological, retrospective method of analysis and synthesis.

Key words: Church, Christianity, God, eschatological expectations, Hussites.

УДК 929:2–3 Платон (Городецький)

Андрій Петренко

АНТИШТУНДИСТСЬКА АПОЛОГЕТИЧНА МІСІЯ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО)

Антиштундистську апологетичну місію в масштабах Київської єпархії вперше започаткував митрополит Платон (Городецький). Мета статті – дослідження процесу протистояння сектантству в Україні при київському митрополиту Платону (Городецькому), осмислення якої в усій можливій глибині надасть можливість набагато повніше судити про загальну місіонерську діяльність Православної церкви в Україні. Утворення єпархіальних, окружних та місцевих місіонерів у підпорядкуванні вікарного Уманського єпископа, за особистим контролем Архієпископа складала місіонерській апарат на основі пірамідальної системи функціонування. При чому, в місіонерській системі всі члени Церкви, як Тіло Христове покликані були покласти на себе обов'язок місіонерського свідчення. Проти-штундистська місія не завжди приносила бажаного успіху. Поширення чисельності штундистів впродовж митрополитства Платона дає підставу вважати, що запроваджена апологетична проти-штундистська місія була орієнтована не стільки на знищення самої єресі або їх представників, скільки на спробу зупинити поширення штундизму та зміцнення православної віри в народі, підняття рівня православ'я в цілому.

Ключові слова: Православна Церква, митрополит, Платон (Городецький), Київська єпархія, штундизм, місіонерство.

Антиштундистську апологетичну місію в масштабах Київської єпархії вперше започаткував митрополит Платон (Городецький). Причиною такого процесу на думку В. Меша були окреслені двома чинниками: «Передусім – соціально-економічними – інтенсивним розвитком капіталізму, болісним розшаруванням суспільства, гострими соціальними проблемами, що виникали внаслідок обезземелення селянства тощо. По-друге, обставинами духовного порядку – масовості сектантства сприяла майже тотальна ліквідація української православної церкви з її віросповідною, зокрема, обрядовою специфікою та домінування на вітчизняних теренах РПЦ з її (невластивими для національної форми церковної організації та духовного самовияву) адміністративно-бюрократичними традиціями впливу на процес релігійної та соціальної самореалізації віруючих» [1, с. 66]. Крім зазначених висновків дослідника, для нас важлива думка тогочасних місіонерів, які вважали, що причиною розповсюдження штундизму було «безнаказанность и полная свобода штундистских собраний» [2, арк. 30], що побічно вказує на існування віротерпимості та деякою мірою прояву релігійної свободи в Київській єпархії.

Вивченням даної проблематики частково займалися такі дослідники, як Н. Баранова [3], А. Єфимов [4], І. Стамулис [5], І. Смолич [6] та інші.

Мета статті – дослідження процесу протистояння сектантству в Україні при київському митрополиту Платону (Городецькому). Таким чином, осмислення в усій можливій глибині діяльність